

Tereshchenko M. M., the applicant, the National Pedagogical University, Dragomanov (Kyiv, Ukraine), gileya.org.ua@gmail.com

Evolution of the innovation process models as a conceptual basis for the requirements for specialist in innovations

Patterns and mechanisms of innovative processes in the modern world are studied. It is determined that the vision of the innovation process is evolutionary in nature, while this process is an environment for activity of experts in innovation management. The purpose of this article is to clarify the main conceptual models of the innovation process in mankind history and especially their impact on the professional requirements to a specialist in innovation. It is substantiated that vision of the mechanisms of innovation process significantly affect the requirements for the competence of specialists in innovation. Author works out specific requirements for specialists in innovation at various historical models of the innovation process: linear, linear–sequence related, interactive one.

Keywords: innovation, management of innovation, specialist in innovations, entrepreneurship, business, innovation process, model.

Терещенко М. Н., соискатель, Национальный педагогический университет им. М. П. Драгоманова (Украина, Киев), gileya.org.ua@gmail.com

Эволюция моделей инновационного процесса как концептуальная основа требований к профессионалу по инновационной деятельности

Исследуются закономерности и механизмы инновационных процессов в современном мире. Определяется, что видение инновационного процесса имеет эволюционный характер, в то время как этот процесс является средой деятельности специалистов по управлению инновациями. Целью этой статьи является уточнение основных концептуальных моделей инновационного процесса в истории человечества и особенностей их воздействия на профессиональные требования к специалисту по инновационной деятельности. Обосновывается идея, что представление о механизмах инновационных процессов существенно влияют на требования, предъявляемые к компетенциям специалистов по инновациям. Раскрыты специфические требования к специалистам по инновациям при разных исторических моделях инновационного процесса: линейной, линейно–последовательной, связанной, интерактивной.

Ключевые слова: инновации, менеджмент инноваций, профессионал по инновационной деятельности, предпринимательство, бизнес, инновационный процесс, модель.

УДК 141.32(477)

Шморгун Олександра О.,
кандидат філософських наук, старший викладач,
Центр гуманітарної освіти НАН України
(Україна, Київ), shmorgunoo@gmail.com

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ВИМІР УКРАЇНСЬКОГО МОДЕРНІЗМУ: І. ФРАНКО, ЛЕСЯ УКРАЇНКА, В. ВИННИЧЕНКО

Переважаюча більшість наявних на сьогоднішній день в Україні досліджень, зараховуючи творчість І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка до проявів українського модернізму, разом з тим не надають ваги небажанню самих українських письменників з нею однозначно самоідентифікуватися. Отже, постає проблема розгляду цих постатей у більш широкому, власне філософському контексті, що і реалізується в даній статті, з використанням структурно–функціонального підходу та методу компаративного аналізу, а також культурно–історичного та соціокультурного підходів.

В статті доведено, що саме наявність в творчості І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка яскраво вираженого екзистенційного виміру свідчить про її безпосередню належність до парадигми філософування доби Модерну, на відміну від більшості представників літератури українського модернізму, що наслідували цю проблематику із вторинних джерел, причому надзвичайно важливий аспект екзистенційного патріотизму часто–густо втрачається.

Ключові слова: український модернізм, атеїстичний екзистенціалізм, Романтизм, І. Франко, Леся Українка, В. Винниченко.

Думка про наявність в українській філософії специфічного екзистенційного виміру наразі вже цілком утвердилась у дослідницьких колах. Причому від самого початку на передній план екзистенційного дискурсу виступили такі видатні представники української культури, як І. Франко, Леся Українка та В. Винниченко. Видатний представник так званого «червоного екзистенціалізму» І. Бичко та його дружина і колега А. Бичко, зокрема

наголошують: «Романтично–екзистенційна спрямованість характерна для творчості ряду письменників та поетів України кінця XIX – початку XX ст. У першу чергу слід відзначити в цьому відношенні праці *Лесі Українки* (курсив авторів)» [8, с. 765]. (Екзистенційні виміри у творчості Лесі Українки А. Бичко також розглядає у своїй монографії «Леся Українка: світоглядно–філософський погляд» [1]). Екзистенційні мотиви звучать, на думку авторів, і в «межових ситуаціях», які дуже часто зустрічаються в художній творчості В. Винниченка [8, с. 766]. Відомому українському філософу В. Горському належить думка про те, що «...в українській культурі складається філософія, домінуючу тенденцію якої утворює екзистенціально–антропологічна редукція філософського знання» [4, с. 30], причому знаковим є те, що говорячи про українську філософію, В. Горський вказує на її спорідненість саме з французькою філософською традицією, «розпочинаючи від Вольтера і Руссо й аж до Ж.–П. Сартра й А. Камю включно», що демонструє наявність «виразного струменю, який за способом філософування відмінний від науково–теоретичного, наближаючись швидше до художньо–образного мислення, до усвідомлення філософії не як об'єктивного вчення, а специфічного способу життєдіяльності» [4, с. 17]. Причому саме такий «екзистенційно–художній характер», на думку В. Горського, властивий філософському пошуку І. Франка [4, с. 196].

Сьогодні в Україні з'являється все більше і більше праць, в яких робляться спроби дослідження екзистенційних вимірів української філософії й серед досліджуваних персоналій центральними продовжують залишатися І. Франко, Леся Українка та В. Винниченко. Зокрема, до найбільш знакових досліджень можна віднести наступні: «Іван Франко: тяжіння до модернізму» М. Наєнка, «Франко не Каменяр. Франко і Каменяр», «Філософський світогляд Івана Франка» А. Пашука, «Культуроцентризм світогляду Івана Франка» В. Мазепи, «Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період» та «Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій» О. Забужко, «Драма свободи в модернізмі: Пророчі голоси драматургії Лесі Українки» Л. Демської–Будзуляк, «Українська література перших десятиріч XX століття: філософські проблеми» А. Криловця, «Володимир Винниченко: парадокси доби і творчості. Книга розвідок та мандрівок» В. Панченка, «Пророк не своєї вітчизни. Експатріантський метароман Володимира Винниченка: текст і контекст» Г. Сиваченко, «Код української літератури. Проект психоісторії новітньої української літератури» Н. Зборовської тощо.

Втім, і про це почасти свідчать самі назви згаданих праць, екзистенційні виміри творчості І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка в них часто–густо розглядаються в їх приналежності до мистецького напрямку модернізму, що сформувався в Європі на межі XIX та XX ст. Однак при такому підході ми стикаємося з цілою низкою проблем. Насамперед сама наявність феномену «українського модернізму» і до сьогодні викликає численні дискусії. Адже чимало дослідників наголошують на тому, що українське мистецтво доби модернізму було позбавлене багатьох рис, характерних для європейського модернізму, зокрема в ньому було значно менше зневіри, всезаперечення, занепадництва, власне того, що з легкої руки Ф. Ніцше отримало назву

«європейського нігілізму». «В українській літературі Модернізм не проявився у повному й концептуальному вигляді... Художня думка в Україні в цілому зберегла віру в суспільно-політичні, національні, моральні, гуманістичні ідеали 18–19 ст., коригуючи й оновлюючи їх відповідно до власних обставин історичного і духовного розвитку. Модернізм в українській літературі зовні постає в полеміці з народництвом у його тривіальному значенні («просвітянство», утилітарне призначення мистецтва), але він же й виступає одним із спадкоємців народницької (в широкому розумінні цього слова) літератури 19 ст. Переважає бачення людини в розкритості її внутрішнього світу до інших, у зв'язках з народом як духовною соборністю», – зазначається в «Українській літературній енциклопедії» [13, с. 345]. Не кажучи вже про те, що, на відміну від західноєвропейської літератури, де можна прослідкувати відносно послідовну зміну течій модернізму: символізм, імпресіонізм, експресіонізм, неоромантизм, неокласицизм, неореалізм, сюрреалізм, в Україні, в силу її культурного відставання, всі ці течії були затиснуті в рамках одного часу й простору й співіснували в творчості окремих письменників, що робить ідейну та жанрову ідентифікацію та класифікацію ще більш складною. Все це ставить існування українського модернізму під велике питання, а всі дослідницькі праці, присвячені цьому явищу автоматично перетворює на свого роду «апологію українського модернізму», що особливо стосується найбільш знакових на сьогоднішній день праць з цієї тематики: «Дискурс модернізму в українській літературі» С. Павличко та «ПроЯвлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму» Т. Гундорової. Недаремно заключний розділ у монографії Т. Гундорової має назву «Замість висновків: апологія модерну», причому йдеться саме про український модернізм.

В цьому контексті екзистенційні виміри творчості І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка розглядаються лише як важливий доказ наявності в Україні власної української літературної течії модернізму, адже всеосяжний інтерес до різноманітних, в тому числі нетипових проявів людської суб'єктивності – чи не найпримітніша її ознака. Однак парадокс полягає в тому, що ставлення власне І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка до сучасних їм проявів модернізму в українській літературі було далеко не таким однозначним.

Тут можна згадати і хрестоматійний вірш І. Франка «Декадент» та полеміку з В. Щуратом, що проявилася у рішучому відкиданні тези про декадентські настрої у поетичній збірці «Зів'яле листя», і «новоромантизм» Лесі Українки, який вона значною мірою протиставляла негативним тенденціям українського модернізму, і, нарешті, промовисті характеристики українського модернізму, які дає В. Винниченко у статті «Спостереження непрофесіонала. Марксизм і мистецтво»: «Хто такі ... більшість сучасних письменників? Се – переважно люди..., які просякли способом думання пануючих... А порядок сей, ся фатальність такі безперспективні, такі обмежені, нудні, так давають живу душу, що не дивно, коли найбільш чулі стогнуть, бунтують ся і кленуть Фатум. У нас, в українців, правда, таких бунтарів мало. Наші «шляхотні, поранкові, поетично-зажурені» і всякі інші самотники задовольняють ся поганесеньким ряденцем, яким обгортають свої мимоволі демократичні постаті... Скільки є змоги, вони фарбують свої ряденця

в романтичні, демонічні, сатанистичні, «символістичні» кольорі, але то так убого і смішно виглядає, що соромно стає навіть за ці демонізми та самотности» [2, с. 428].

Все це примушує дослідників часто-густо вдаватися до карколомних кульбітів на кшталт різного роду «неусвідомлюваної» належності І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка до українського модернізму або ж «належності через заперечення», однак такі намагання, на жаль, часто грішать науковою недобросовісністю. Так, Т. Гундорова у своїй монографії «ПроЯвлення Слова...» двічі звертається до знакової цитати з програмної статті І. Франка «Інтернаціоналізм та націоналізм в сучасних літературах», в якій він характеризує сучасні йому явища модернізму, але обидва рази подає її в такому контексті, виходячи з якого у читача може скластися враження, що І. Франко був прихильником панування в добу модернізму так званої «літературної моди» [5, с. 213] і що одним із таких модних захоплень українського модернізму, які він гаряче підтримував, був Ф. Ніцше, якого нібито сам І. Франко вніс до «модерного українського канону» [5, с. 151], в якому він, на думку Т. Гундорової, посів місце нового «батька» (в термінології фрейдизму), змінивши собою Т. Шевченка. Щоб прояснити справжній зміст міркувань І. Франка, наведемо згаданий фрагмент із його статті повністю: «Хто не одягнений по остатній паризькій моді, той не має доступу до салону: хто не пише в дусі Ніцше, не йде за слідами Бодлера, Верлена, Метерлінка, Ібсена та Гарборга, той не писатель, не варт доброго слова. Є пересада в тім наріканні, та є й зерно правди. Ще не вдумано такої літературної формули ані такої моди, що могла би вчинити зайвим талант. Продукція писарських машинок, хоч би й найновішої конструкції, все ще не є літературою, – а бездарність, удрапована в філософію всіх песимістів та «надчоловіків», у тумануваті фрази та звуки всіх символістів, сатаністів та декадентів накупу, все ще не здобуде собі нічого більше, крім хвиливого ефекту... В своїй суті ті моди чи «літературні течії» є рефлексами тих духових настроїв, які викликає розвій сучасної емансипаційної боротьби – з одного боку, соціальної, боротьби покритих і упосліджених робочих мас за ідеал соціальної рівності і справедливості, а з другого боку – *боротьби в сфері релігії і моралі між старою клерикальною традицією і новими критичними та гуманістичними напрямками* (курсив мій. – О. Ш.)» [15, с. 35]. Отже, цілком очевидно, що в даному разі І. Франко навпаки застерігає молодих українських літераторів від сліпого копіювання «літературної моди» – проблематики та стилістики згаданих авторів, говорить про необхідність вміння бачити за демонічними шатами нових літературних течій реальні соціальні проблеми, настрої та контрверзи, адже, як ми побачимо далі, цей сатанистський антураж часто-густо є вторинним відносно згаданої «емансипаційної боротьби».

Разом з тим, в даному контексті хочеться звернути увагу на влучну характеристику ранньої творчості В. Винниченка, зроблену С. Павличко: «За всіх недоліків, оповідання Винниченка з їхніми брутальними сценами, людьми дна, відкритістю до сексуальності, навіть фізіології, характерами, написаними грубими, але сильними мазками, належали новій епосі. Пронизливий реалізм, навіть натуралізм звучав модерніше за мелодраматичну, псевдо поетичну, змуджену «модерну», яка самоповторювалася, так і не знайшовши своєї

теми» [12, с. 130]. Надзвичайно важливо, що в даному разі оцінка, дана С. Павличко співпадає з враженнями від ранньої творчості В. Винниченка його старших сучасників І. Франка та Лесі Українки. Саме таким, «модернішим» за український модернізм, побачив його І. Франко у своєму загальновідомому відгуку: «І відкіля ти такий узявся?... Серед млявої, тонко артистичної та малосилої або ординарно шаблонованої та безталанної генерації сучасних українських письменників (курсив мій. – О. Ш.) раптом виринуло щось таке дуже, рішуче, мускулисте і повне темпераменту, щось таке, що не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками, що не сіє крізь сито, а валить валом, як саме життя, всуміш, українське, московське, калічене й чисте, як срібло, що не знає меж своєї обсервації і границі своєї пластичній творчості» [14, с. 715–716]. Леся Українка у своїй незакінченій публіцистичній статті про В. Винниченка (яка з цензурних міркувань не була вміщена у 12-томне «повне» зібрання її творів, що вийшло за радянських часів) наголошує, що її з ним поєднує дещо більше, ніж просто обов'язок літературного критика по відношенню до молодого автора. Вона говорить про себе як про його «старшого товариша по літературі», що нерозривно пов'язав долю своєї душі з долею тієї категорії літератури, до якої він належить разом із розглядуваним автором (курсив мій. – О. Ш.) і до якої, тому, приглядається особливо пильно, особливо тривожно. Кожний новий талант є для нього «рятівним», кожна хвиля макулатури загрожує загибеллю – марно і соромно благувати про допомогу з таких хвиль, але природно радіти, коли можеш забути про них!..» [11, с. 280]. Йдеться про «новоромантизм» – наприклад, з яким ідентифікувала себе Леся Українка. І навряд чи можна вважати простим збігом те, що саме в статті про В. Винниченка і в контексті його ранньої творчості Леся Українка, можливо, з найбільшою повнотою викладає своє бачення того, якою є і має бути література новоромантизму. Але не є простим збігом і те, що саме І. Франко та Леся Українка першими помітили цей випереджаючий характер творчості В. Винниченка, адже вони самі так само випереджали свій час, і про їхню творчість з не меншою правотою можна було б сказати, що вона модерніша за сучасний їм український модернізм.

Чим же пояснюється цей феномен? На моє глибоке переконання, саме наявність у творчості І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка глибинної екзистенційної проблематики надає їй більш універсально світоглядного та загальнолюдського значимого характеру, який в цілому все ж таки був не властивий для української літератури fin de siècle. Однак, проблема полягає в тому, що українським дослідникам досі не вдалося як слід визначитися з тим, що ж вони, власне, розуміють під поняттям «екзистенційного» в українській культурі.

Так, С. Павличко розглядає екзистенціалізм надто вузько – лише як літературну течію початку ХХ століття, яка викликала певний інтерес в українців, оскільки була їм в чомусь ідейно близькою. Наводячи у своїй монографії «Дискурс модернізму в українській літературі» ряд надзвичайно цікавих фактів та маловідомих досліджень, зокрема Ю. Шевельова та В. Петрова, вона обмежується лише суто літературним розглядом екзистенціалізму, не торкаючись його філософського підґрунтя, що, на мій погляд, рівноцінно дослідженню айсбергу шляхом огляду його верхівки.

Що ж до Т. Гундорової, то у неї, навпаки, екзистенційний вимір, або в її термінології «екзистенціальний дискурс» трактується надзвичайно широко і поняття «екзистенційне» можна зустріти у найрізноманітніших комбінаціях з іншою літературознавчою та філософською термінологією. Так, характеризуючи екзистенційні виміри в творчості Лесі Українки, Т. Гундорова зазначає: «...екзистенціалізм, і гуманітаризм, і християнство стають складниками її (Лесі Українки. – О. Ш.) неоромантичної концепції... Екзистенційно зрівнюючи творчість із «кінцевим словом» і «словом–яке–звільнює», Леся Українка заклала основи нового образотворення... Екзистенційне розуміння слова як чогось такого, що витягує людину з небуття і переборює його, а також уявлення про трансцендентну природу мовлення характеризують особливу новоромантичну концепцію словесної творчості Лесі Українки» [5, с. 395, 396, 397]. Говорячи ж про «екзистенціальний дискурс» у творах В. Винниченка, авторка висноує наступне: «Екзистенціальний дискурс Винниченка прикметний передусім увагою до таких людських властивостей, як жорстокість, образа, лицемірство, загалом імморальність, маскована під моральність» [5, с. 302]. Таким чином, авторка посилається на екзистенційні виміри в самих різних контекстах, довільно ототожнюючи релігійно–екзистенційну та герменевтичну проблематику з атеїстично–екзистенційною, у випадку ж звернення до творчості В. Винниченка можна говорити швидше про класично літературознавче вживання поняття «екзистенціального дискурсу», і все це, звісно ж, вносить мало ясності в досліджувану проблему.

Отже, екзистенційні виміри творчості І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка свідчать про їх належність до українського модернізму, а до українського модернізму творчість І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка належить, тому що в ній наявні екзистенційні виміри. Як вирватися із цього зачарованого кола пояснення одного не до кінця проясненого поняття через інше таке саме? На моє глибоке переконання, єдиний шлях до цього – спробувати розглянути творчість І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка не у вузькому контексті мистецької течії модернізму кінця ХІХ – початку ХХ століття, а з точки зору проблемного поля філософії доби Модерну, яка врешті-решт і стала підґрунтям для мистецтва модернізму.

У філософії ж доба Модерну ознаменувалась потужними світоглядними зрушеннями, а зрештою і принциповою зміною способу філософування як такого. Як слушно зазначають О. Грицанов, М. Можейко, та В. Абушенко у статті «Модернізм» в енциклопедії «Історія філософії»: «Модернізм – неklasичний тип філософування, радикально дистанційований від класичного... ідеєю онтологічного плюралізму» [7, с. 634]. На думку авторів, передумовою формування філософії модернізму стало конституювання комплексу ідей про самодостатність людського розуму, тобто елімінація зі структур відповідних філософських міркувань трансцендентно–божественного розуму як основи розуму у його людській артикуляції, а також складання комплексу уявлень про креативну природу розуму з одного боку та його історичну обмеженість – з іншого. Причому ідея абсолютності, універсальності та тотальності Розуму була поставлена під сумнів іще І. Кантом, який висунув стратегію «критики» різних – «чистого» та «практичного» – розумів [7, с. 634]. Втім, І. Канту так і

не вдалося повністю позбутись потреби у вищій істоті, насамперед як у певному еталоні моральності, а значить, і до кінця відійти від властивих Просвітництву уявлень, які блискуче передає відомий афоризм Вольтера: «Якби бога не існувало, його слід було б вигадати», зворотнім боком чого є не менш відомий афоризм Ф. Достоєвського «Якщо бога нема, то все дозволено».

Втім процес усвідомлення себе людиною в якості самодостатньої та неповторної творчої особистості, що розпочався ще за доби Відродження, вже був невідворотним і зрештою знайшов своє повноцінне втілення у чи не найсуперечливішому феномені модерного філософського та мистецького мислення – Романтизмі. Саме «...в романтизмі досягає кульмінації процес розвитку... свідомості в бік *індивідуалізму, суб'єктивізму*. Це був своєрідний підсумок гуманістичного перевороту, що розпочався в епоху Відродження, який поставив в центр Всесвіту замість божественної сутності – людину, тому суб'єктивізм романтиків мав двоякий сенс: *індивідуалістичний та гуманістичний*. ...Саме суб'єктивізм привів романтиків до їх найважливішого художнього відкриття – *незалежної самоцінної людської особистості з її неповторним внутрішнім світом*» [10, с. 95].

Цей поворот активізує становлення екзистенційної проблематики принципово нового типу, адже усвідомлення людиною себе як неповторної особистості з необхідністю пов'язане з осягненням власної творчої природи, а це своєю чергою тягне за собою необхідність утвердження власної творчої та особистісної свободи всупереч авторитету бога. Однак, безумовно, така криза «втрати абсолюту» не проходить для людини безболісно, породжуючи відчуття тривоги, страху, покинутості напризволяще перед обличчям порожнього і байдужого Всесвіту, тобто всі ті «екзистенціали», які згодом стануть наріжними для філософії атеїстичного екзистенціалізму. Саме тому відомий дослідник екзистенційної філософії І. Гарін мав усі підстави наголошувати: «... дух романтизму... був вірністю власній особистості, відсутністю регламенту для свободи. В цьому сенсі романтизм – ранній екзистенціалізм» [3, с. 26]. Та й самі атеїстичні екзистенціалісти ніколи не заперечували свого зв'язку з романтичною традицією, переосмислюючи її у власних філософських пошуках.

Втім, говорячи про Романтизм, на жаль, не слід забувати про його часом вкрай суперечливий і непослідовний характер, що поєднував зятяте богоборство і навіть демонізм одних його представників із не менш зятятою містичною екзальтацією к'єкегорівських «стрибків у віру» інших. Однак, не слід покладати вину за такий стан справ на самих романтиків. Як зазначає відомий фахівець в галузі цивілізаційного аналізу Олександр Шморгун, проблема полягає в тому, що, попри свою виразну духовну спадкоємність по відношенню до європейського Ренесансу, романтизм вже не мав достатнього простору для свого вільного розвитку. Адже якщо Ренесанс виникає у виснаженій епідеміями та голодом середньовічній Європі, яка на той момент була фактично світовою периферією і не мала чого запропонувати в якості світоглядної альтернативи, то Романтизм був змушений пережити процес свого становлення фактично в період розквіту буржуазного класичного капіталізму, до якого він був духовно опозиційним [17]. Саме це, а не якась ущербність

романтизму самого по собі, як це часто подається в сучасних дослідженнях, пояснює зокрема і загальновідомі крайнощі романтичного індивідуалізму, що отримали назву «дендізму». Адже не випадково батьківщиною «дендізму» була Англія – форпост розвинутого капіталізму з усіма його потворними цивілізаційними проявами, які потім, вже у ХХ столітті отримують назву «мегамашини».

Втім, про те, що вищезгадані індивідуалістичний та гуманістичний виміри романтизму є одночасно в чомусь і взаємосуперечливими, свідчать і роздуми А. Камю в його програмній праці «Людина бунтівна»: «Романтизм показав, – пише французький мислитель, що бунт певною мірою пов'язаний з дендізмом. Один із його напрямків – епатаж... Але у надрах самого романтизму безплідність такої позиції не сховається від очей деяких бунтарів. Між племінником Рамо та «завойовниками» (назва раннього філософського роману представника французького атеїстичного екзистенціалізму А. Мальро – *О. III*) ХХ століття Байрон та Шеллі... б'ються за свободу. Вони теж демонструють себе, але на інший лад. Поступово бунт переходить від епатажу до дії, котра скоро підкорить його собі цілком» [9, с. 109, 110]. Йдеться про участь Дж. Г. Байрона у національно-визвольній війні у Греції та політичну діяльність П. Б. Шеллі (в якій далеко не останнє місце займала пропаганда атеїзму) та його участь у національно-визвольних рухах спочатку в Ірландії, а потім в Італії.

Невипадково саме цими романтичними екзистенційними ідеалами надихалась національно-визвольна боротьба європейської Весни народів, що поруч з небаченими раніше типами творчого індивідуалізму породила і принципово новий тип людської спільноти, об'єднаної насамперед вищими гуманістичними духовними мотиваціями, яка отримала назву «народ». Адже під поняттям «народ» Й. Фіхте, Ж. Мішле, Дж. Мадзіні та інші представники романтичної історіософії розуміли уже не селянство, як це було раніше, а найактивнішу творчо-консолідовану меншість нації, без якої неможливе здійснення пасонарного пориву до реалізації національних інтересів.

Що ж до України, то, залишаючись в ХІХ столітті, як і решта Східної Європи, і Росія ще дуже далекою від становлення відносин розвинутого капіталізму, вона в силу свого периферійного статусу стала однією із арен романтичного духовного ренесансу, про що, зокрема, яскраво свідчить творчість Т. Шевченка з усіма притаманними йому богоборськими інтенціями, які й досі часто-густо викликають в українських дослідників в кращому разі нерозуміння, а і гіршому – намагання їх за будь-яку ціну нівелювати [6]. В ситуації ж духовної та фізичної окупації Російською імперією актуальність творення особливого типу екзистенційного патріотизму зберігалася постійно, і зв'язок із традиціями романтизму часів Весни народів тут багато в чому був міцніший, ніж у Західній Європі.

Отже, повертаючись до творчості І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка, можемо підсумувати, що саме наявність в ній яскраво вираженого екзистенційного виміру свідчить про її безпосередній зв'язок з усіма вищеописаними процесами становлення екзистенційної проблематики у парадигмі модерного філософування, на відміну від більшості представників літератури українського модернізму, що наслідували цю традицію

у європейських літераторів доби fin de siècle, які самі часто виступали вторинними відносно першовитоків, причому надзвичайно важливий аспект екзистенційного патріотичного єднання в ім'я національного та соціального визволення часто-густо втрачався. Особливо актуалізує ретельне дослідження екзистенційних ідей у творчості І. Франка, Лесі Українки та В. Винниченка й те, що пізніше, уже у ХХ столітті під час другої світової війни німецькі та французькі екзистенціалісти також зіткнулися з необхідністю творення національно-патріотичного екзистенційного світогляду [16]. Дуже на часі, на мій погляд, проблема творення такого світогляду і в сьогоденній Україні, в чому досвід наших видатних співвітчизників у конструктивному порівнянні та взаємодоповненні з європейською екзистенційною традицією міг би виявитись неоціненним – але це вже тема окремої розвідки.

Список використаних джерел

1. Бичко А. Леся Українка: Світоглядно-філософський погляд / Ада Бичко. – К.: Український Центр духовної культури, 2000. – 186 с.
2. Винниченко В. Спостереження непрофесіонала. Марксизм і мистецтво // В. Винниченко / Історія філософії України: хрестоматія: навч. посібник; [упор. М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, А. К. Бичко та ін.]. – К.: Либідь, 1993. – С.426–429.
3. Гарин І. Воскрешение духа / И. Гарин. – М.: Terra, 1992. – 640 с.
4. Горський В. С. Історія української філософії: курс лекцій / В. С. Горський. – К.: Наукова думка, 1996. – 286 с.
5. Гундорова Т. Проявлення слова: Дискурсія раннього українського модернізму / Тамара Гундорова. – Видання друге, перероблене та доповнене. – К.: Критика, 2009. – 447 с.
6. Забужко О. Шевченків міф України: Спроба філософського аналізу / Оксана Забужко. – К.: «Абрис», 1997. – 144 с.
7. Історія філософії: Енциклопедія; [под ред. А. А. Грицанова]. – Мінск: Інтерпресервіс; Книжний Дом, 2002. – 1376 с.
8. Історія філософії: підручник / Ярошовець В. І., Бичко І. В., Бугров В. А. та ін.; [за ред. В. І. Ярошовця]. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2002. – 774 с.
9. Камю А. Бунтующий человек: Философия. Политика. Искусство / Альбер Камю; [пер. с фр.]. – М.: ПОЛИТИЗДАТ, 1990. – 415 с.
10. Лекції по теорії естетики: [в 3 т.] / Под ред. М. С. Когана. – Ленінград: Издательство ленинградского университета, 1973. – Т.2. – 184 с.
11. Леся Українка. Винниченко // Винниченко / В. Оповідання. – Братислава: Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, 1968. – С.279–294.
12. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі // С. Павличко / Теорія літератури. – К.: «ОСНОВИ», 2009. – 679 с.
13. Українська літературна енциклопедія. – К., 1995. – Т.3: К–Н. – 643 с.
14. Франко І. Додаткові томи до зібрання творів в 50-ти томах / Іван Франко. – К.: Наукова думка, 2010. – Т.54. – 1214 с.
15. Франко І. Зібрання творів: у 50-ти томах / Іван Франко. – К.: Наукова думка, 1981. – Т.31. – 595 с.
16. Шморгун О. О. М. Гайдеггер в нацистській Німеччині: екзистенція Батьківщини на Батьківщині екзистенціалізму / Олександра Шморгун // Університетська кафедра (альманах). – К., 2014. – №3. – С.101–118.
17. Шморгун О. О. Проблема цивілізаційного циклізму: системно-синергетичний підхід / Олександр Шморгун // Гуманітарні студії. Збірник наукових праць. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2012. – Вип.14. – С.222–228.

References

1. Bychko A. Lesja Ukrainka: Svitogljadno-filosof's'kyj pogljad / Ada Bychko. – K.: Ukrain's'kyj Centr duhovnoi' kul'tury, 2000. – 186 s.
2. Vynnychenko V. Sposterezhenija neprofesionala. Marksizm i mystectvo // V. Vynnychenko / Istorija filosofii' Ukrainy: hrestomatija: navch. posibnyk; [upor. M. F. Tarasenko, M. Ju. Rusyn, A. K. Bychko ta in.]. – K.: Lybid', 1993. – S.426–429.
3. Garin I. Voskreshenie duha / I. Garin. – M.: Terra, 1992. – 640 s.
4. Gors'kyj V. S. Istorija ukrai'ns'koi' filosofii': kurs lekcij / V. S. Gors'kyj. – K.: Naukova dumka, 1996. – 286 s.

5. Gundorova T. ProJavlenija slova: Dyskursija rann'ogo ukrai'ns'kogo modernizmu / Tamara Gundorova. – Vydannja druge, pereroblene ta dopovnene. – K.: Krytyka, 2009. – 447 s.
6. Zabuzhko O. Shevchenkiv mif Ukrainy: Sproba filosof's'kogo analizu / Oksana Zabuzhko. – K.: «Abrys», 1997. – 144 s.
7. Istorija filosofii: Jenciklopedija; [pod red. A. A. Gricanova]. – Minsk: Interpresservis; Knizhnyj Dom, 2002. – 1376 s.
8. Istorija filosofii': pidruchnyk / Jaroshevec' V. I., Bychko I. V., Bugrov V. A. ta in.; [za red. V. I. Jaroshevcja]. – K.: Vyd. PARAPAN, 2002. – 774 s.
9. Kamju A. Buntujushhij chelovek: Filosofija. Politika. Iskusstvo / Al'ber Kamju; [per. s fr.]. – M.: POLITIZDAT, 1990. – 415 s.
10. Lekcii po teorii jestetiki: [v 3 t.] / Pod red. M. S. Kogana. – Leningrad: Izdatel'stvo leningradskogo universiteta, 1973. – T.2. – 184 s.
11. Lesja Ukrain'ka. Vynnychenko // Vynnychenko / V. Opovidannja. – Bratislava: Slovacke pedagogichne vydavnytvo v Bratislavi, 1968. – S.279–294.
12. Pavlychko S. Dyskurs modernizmu v ukrai'ns'kij literaturi // S. Pavlychko / Teorija literatury. – K.: «OSNOVY», 2009. – 679 s.
13. Ukrai'ns'ka literaturna encyklopedija. – K., 1995. – T.3: K–N. – 643 s.
14. Franko I. Dodatkovy tomy do zibrannja tvoriv v 50-ty tomah / Ivan Franko. – K.: Naukova dumka, 2010. – T.54. – 1214 s.
15. Franko I. Zibrannja tvoriv: u 50-ty tomah / Ivan Franko. – K.: Naukova dumka, 1981. – T.31. – 595 s.
16. Shmorgun O. O. M. Gajdegger v nacysts'kij Nimechchyni: ekzystencijnyj pidhid / Oleksandr Shmorgun // Gumanitarni studii'. Zbirnyk naukovyh prac'. – K.: VPC «Kyjvs'kyj universytet», 2012. – Vyp.14. – S.222–228.

Shmorgun Olexandra O., candidate of philosophical sciences, senior lecturer of Center of Humanitarian Education of NAS of Ukraine (Ukraine, Kyiv), shmorgunoo@gmail.com

The existential measure of Ukrainian Modernism: I. Franko, Lesya Ukrainka, V. Vynnychenko

The most of currently available studies, scoring creativity of I. Franko, Lesya Ukrainka and V. Vynnychenko to manifestations of Ukrainian modernism, don't take into consideration that mentioned Ukrainian writers didn't want to identify themselves with this art direction. Thus, there is a problem to consider these figures in a wider, philosophical context that is implemented in this article using structural-functional approach and method of comparative analysis, as well as cultural-historical and socio-cultural approaches.

In the article is proved that the presence in the work of I. Franko, Lesya Ukrainka and V. Vynnychenko pronounced existential dimension indicates its direct affiliation with the paradigm of Modern philosophy, unlike most of the Ukrainian modernist writers that followed this existential dimension from secondary sources, and an extremely important aspect of existential patriotism often was lost.

Keywords: Ukrainian modernism, atheistic existentialism, Romanticism, I. Franko, Lesya Ukrainka, V. Vynnychenko.

Шморгун Олександра А., кандидат философских наук, старший преподаватель, Центр гуманитарного образования НАН Украины (Украина, Киев), shmorgunoo@gmail.com

Экзистенциальное измерение украинского модернизма: И. Франко, Леся Украинка и В. Винниченко

Преимущественное большинство имеющихся на сегодняшний день в Украине исследований, причисляя творчество И. Франка, Леси Украинки и В. Винниченка к проявлениям украинского модернизма, вместе с тем не придают значения нежеланию самих украинских писателей с ней однозначно самоидентифицироваться. Таким образом, возникает проблема рассмотрения этих знаковых фигур в более широком, собственно философском контексте, что и реализуется в данной статье, с использованием структурно-функционального подхода и метода компаративного анализа, а также культурно-исторического и социокультурного подходов.

В статье доказано, что именно наличие в творчестве И. Франка, Леси Украинки и В. Винниченка ярко выраженного экзистенциального измерения свидетельствует о ее непосредственной принадлежности к парадигме философствования эпохи Модерна, в отличие от представителей литературы украинского модернизма, которые наследовали эту проблематику из второстепенных источников, причем крайне важный аспект экзистенциального патриотизма часто терялся.

Ключевые слова: украинский модернизм, атеистический экзистенциализм, Романтизм, И. Франко, Леся Украинка, В. Винниченко.
